

El Diacrític | Actualitzat el 09/01/2017 a les 06:00

?Mercantilització, individualització i capitalisme (in)sostenible

Ressenya de Gerard Horta del llibre 'Ciudadanismo', de Manuel Delgado | «La teranyina conceptual i sociopolítica del ciutadanisme pren els noms de nova política o de revolució democràtica per expulsar qualsevol vel·leïtat revolucionària dels programes polítics que l'identifiquen»

Ada Colau i Pablo Iglesias en un acte de Barcelona en Comú a Nou Barris | Marc Lozano / Flickr Barcelona en Comú

[Manuel Delgado (2016) *Ciudadanismo*. Madrid: Catarata.]

Des de la tesi doctoral de Manuel Delgado *De la muerte de un dios*, des de la trilogia sobre la iconoclàstia i la violència ritual compresa a *La ira sagrada*, *Las palabras de otro hombre* i *Luces iconoclastas*, des del seu emmarcament ideològic dins *La magia* fins a la implicació permenoritzada en el vol d'una antropologia de la festa, de l'exclusió, dels quefers de les masses desbordant els carrers, d'una antropologia resolta a assumir fins a les darreres conseqüències que tota ella forma part de la vida col·lectiva, obres com *Diversitat i integració*, *El animal público*, *Carrer, festa i revolta*, *Elogi del vianant*, *Sociedades movedizas* o *La ciudad mentirosa* han estat fonamentals per aprofundir el coneixement d'innombrables antropòlegs sobre els universos socials i les dinàmiques ideològiques i materials que en són inherents, però també per enriquir la recepció general del que els antropòlegs pensen, fan i escriuen. Delgado, professor del Departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona, du ja 30 anys exercint-hi en qualitat de docent i, alhora, du més d'una dècada fent-se ressò del seu propi treball a través del bloc *El cor de les aparençes* (parafraçant-hi *El cor de les tenebres* de Joseph Conrad, i al mateix temps, el Paul Valéry d'«el

més profund és la pell»).

L'hivern del 2016 ens obsequia l'edició del seu últim llibre, *Ciudadanismo*, compost per una introducció general a aquest concepte i als projectes polítics generals que en deriven, i pel recull de quatre textos presentats en diversos simposis sobre alguns dels camps en què es despleguen aquestes polítiques i les legitimacions ideològiques que hi estan associades. Tot plegat, mantenint el tipus d'equilibri harmoniós que tota figura intel·lectual ha de saber acomplir per ser considerada com cal. L'obra avança, doncs, a través de les anàlisis de conceptes com espai públic (aquí, deutora d'una excel·lent monografia anterior: *El espacio público como ideología*, 2011), massa, multitud i públic, artivisme, racisme, cosmopolitisme i multiculturalisme, etc., anàlisis acompanyades en major o menor grau de les genealogies corresponents, les quals es contextualitzen avinentment per fer-nos comprendre els vincles entre les formulacions teòriques i els marcs explicatius que caracteritzen els àmbits del pensament bàsicament acadèmic del segle XX occidental i els models de relacions socials que reflecteixen. Amb tot, i els amants del western tant com de les situacions socials concretes ho comprendran -pel Richard Brooks d'*Els professionals* (1963)-, aquells desgraciats i perdedors crònics que pensem que sense una causa no som res hauríem estat satisfets de retrobar-hi una exemplificació etnogràfica particular i propera respecte al marc analític que Delgado planteja sense escrúpols: la materialització d'aquests conceptes en una vida col·lectiva subalternitzada en el dia a dia dels projectes polítics encarnats mitjançant les pràctiques dels càrrecs professionals dirigents de Podemos i Barcelona en Comú. Alguns dels agraïments presents a la «Introducció», però, adverteixen implícitament el lector sobre el sentit de determinades presències.

Sigui com sigui, a través d'una escriptura agraïda de llegir que caracteritza l'autor, els quatre assajos ajuden a configurar d'una manera magnífica una visió panoràmica sobre això que el poeta revolucionari rus Vladímir Maiakovski (traduït directament al català per Joaquim Horta i Manuel de Seabra en cinc volums que fa anys i panys que es van exhaurir) definia com el fet d'allitar-se amb les paraules a canvi d'unes monedes, és a dir, sobre com la ideologia dominant s'imposa materialment i simbòlicament per mitjà de la participació activa en la seva assumpció i difusió d'aquells que no aspiren més que a perpetuar l'estat de les coses si el seu propi benestar en surt beneficiat.

Delgado ho qüestiona frontalment, com Maiakovski, i ens proveeix una argamassa intel·lectual que capacita el lector per prevenir-nos del parany, alhora que traça amb rigor els processos ideològics que dins la societat capitalista global d'avui dia condueixen a instrumentalitzar termes que han passat a formar part de l'ús quotidià per part dels actors principals del circ institucional i mediàtic: periodistes, polítics i funcionaris diversos, inclosos els acadèmics. Just a això remetien Pierre Bourdieu i Loïc Wacquant en un text breu (*La nova vulgata planetària*, 2000) quan exposaven la utilització desfermada de mots com ara «globalització», «flexibilitat», «governabilitat», «empleabilitat», «*underclass*», «exclusió», «nova economia», «tolerància zero», «comunitarisme», «multiculturalisme» i dels previsibles acompanyants «postmodern», «etnicitat», «minoria», «identitat», «fragmentació», etc. Una utilització paral·lela a la desaparició mediàtica de termes com ara «capitalisme», «classe social», «explotació», «dominació», «desigualtat» atenen-ne la «condició obsoleta» o bé la «manca de pertinència».

Crits de «Manos arriba, ésto es un contrato» en una concentració del 15M a Madrid Foto: Ana Rey

Segons Bourdieu i Wacquant, el que estem vivint és un procés imperialista simbòlic i cultural que té l'objectiu d'universalitzar una interpretació específica de la història i de les relacions socials sorgit en medis acadèmics nord-americans i europeus i que, al capdavant, prova d'imposar a escala global la invisibilització completa dels processos socials emmarcats en la lluita de classes i l'extensió del colonialisme, i de legitimar per tant models socials economicistes, mercantilitzadors i repressius en el context mundialitzador del capitalisme. Per això -un no deixa de ser antropòleg- pensem que en tot abordatge analític resulta central la contextualització etnogràfica. Tot antropòleg, estrany a si mateix i a tota societat, hauria d'incomodar tothom, sempre i arreu.

Ciudadanismo es configura com un torpede (intel·lectual, no sigui que el programa Echelon ens faci una mala passada) en tota regla per part de l'autor contra l'assumpció classista de la noció *ciudadanismo*, la qual se'ns mostra com la coartada justificadora d'un capitalisme que aspira a esdevenir «sostenible» a través d'una regeneració social que en cap cas blamarà les bases polítiques i econòmiques de l'explotació social, que a més -a la vella manera dels falangistes- no és de dretes ni d'esquerres, i que anorrea la societat i el vincle social basat en la solidaritat i la reciprocitat emancipadora per erigir l'individu com a figura omfàlica, nuclear, central de l'univers, com a veritable cúmul de poders participatius creadors a fi de satisfer... les seves pròpies necessitats. Som aleshores, en conseqüència, davant d'un subjectivisme ciutadanista en què acaben cristal·litzant -permeteu-me fer-ne la vinculació- les més extremes fantasies del capitalisme «avançat» quan, atesos dels processos socials d'alliberament vinculats a una transformació integral que en altres períodes demanava la superació i la polvorització col·lectiva del capitalisme, s'acaba imposant -ja a la fi dels setanta i primers vuitanta- el referent de la felicitat interior i de la seva canalització a través d'un consum (aquí, polític) adreçat a tipus socials diversos en funció de les seves escales concretes de «valors i estils de vida» (unes escales categoritzades a partir d'anys de treball intensiu d'enquestes i grups d'opinió dels psicòlegs i economistes de l'Stanford Research Institute, al servei del Departament de Defensa, i que Bourdieu mateix entreveia dins *La Distinció* el 1979).

És pertinent esmentar Adam Curtis, qui dins el capítol tercer de *The Century of the Self* -produït i emès per la BBC el 2002- repassava el procés de canvi cultural de la ideologia dominant capitalista a l'hora de segregar la societat mateixa, i la lluita de classes, de la mirada col·lectiva: ara com ara sols hi hauria ciutadans individuals que duen a terme accions individuals per a la seva pròpia satisfacció. «Deixem que la gent mani», sostenia Ronald Reagan a la campanya que el féu president per primer cop -recollint vots de l'esquerra sociològica-, «Espolsem-nos el govern de les espatlles», deia també l'exactor de Hollywood, mentre Ada Colau afirmarà dècades després que fora de governs nacionals (autonòmics) i estatals cal «construir xarxes de ciutats rebels europees», tal com porta anys defensant George Soros i les institucions que empara (Open Democracy, Open Society, Talk Real o European Alternatives), com un dels ideòlegs de la nova socialdemocràcia -filantrop a ultrança i peça bàsica en el suport occidental al cop d'estat nazi a Ucraïna-. Detalls com aquest permeten entendre que Barcelona en Comú i Podemos no advoquin per rebutjar i sortir de la Unió Europea, sinó per reformar-la, com ja propugnava Soros el 2011 al text *Un pla B per a Europa*, refregit el 2015 i signat per figures ciutadanistes europees diverses, des dels Comuns (Ada Colau) fins a «veus importants» de la CUP nacional (Quim Arrufat).

Públic assistent a l'acte de la Primavera Democràtica amb Ada Colau i Pablo Iglesias a Nou Barris Foto: Marc Lozano / Flickr Barcelona en Comú

Delgado posa el dit a la nafra en vincular el ciutadanisme amb la New Age tot sintetitzant el procés de desarmament ideològic de l'esquerra. La gràcia que el déu del protestantisme proveïa (o no) acaba autoatorgant-se-la l'individu lliure a través de les seves eleccions. Si la renovació interior no acaba en la revolució, haurà acabat en el que Jerry Rubin (un dels fundadors del moviment dels *yippies*) anunciava a la fi dels seixanta quan proclamava que "si no pots transformar la societat, sigues feliç individualment, al teu interior". Ni classe social, ni gènere, ni edat, ni color de la pell -ni pobresa ni pudor ni brutícia ni dolor-.

El ciutadanisme ha servit per conjuminar acríticament anhels, voluntats i desitjos individuals de ciutadans individuals que aspiren a conuiu feliçment («a l'infern», hi afegirien els gnòstics). Per a Guy Debord, la societat de l'espectacle; per a Georges Balandier, el poder en escenes (sempre canviants, bé que reiterant la trama: la diferenciació entre governants i figurants governats). Això sí, que no falti l'exalçament ciutadanista de l'empatia, amb les seves connotacions caritatives, samaritanes i assistencialistes distintives del més ferotge bonisme classista: tot s'hi val per no qüestionar les estructures polítiques, econòmiques i culturals del capitalisme internacional. Llegint Delgado, recordava allò de «Si Ana puede, ¿por qué el estado español no puede? ¡Vergüenza!», que bramava l'alcaldessa Ada Colau fa uns mesos, situant el poder absolut de l'individu damunt del pedestal pornogràfic de les emocions, i recordava també un públic que en sentir-la rugia desfermat que sí que es pot («Sí se puede!!!»)... mentre els antiavalots de la guàrdia urbana assalten i apallissen fora de les càmeres venedors ambulants amb la pell negra i la cronificació de la pobresa s'estén per Barcelona i els Països Catalans sota l'ombra més aviat obscena del comptador d'ofegats a la Mediterrània. Ni tan sols republicanisme burgès: la mateixa Colau somreia en enfilarse al carro reial amb un Mag barbut el proppassat 6 de gener, i confessava cofoia «em sento com la reina Letizia».

Delgado afegeix més paraules-clau de l'univers conceptual ciutadanista a la relació tangent de Bourdieu i Wacquant: empoderament (recordem-ne la presència, el 2002, ja al títol d'un informe del Banc Mundial: *Empowerment and poverty reduction*), hegemonia, poder constituent, el comú, subjectivitats, multitud, performativitat, poble, i -a més a mes- els molts, els de baix, el 99%, els més... coses que poden significar de tot i aptes per a tots els públics: la qüestió rau a ocultar el proletariat, els pobres i la classe treballadora, ja prou enutjosos. La teranyina conceptual i sociopolítica del ciutadanisme pren els noms de nova política o de revolució democràtica per expulsar qualsevol vel·leïtat revolucionària dels programes polítics que l'identifiquen: la regeneració del capitalisme s'emmiralla en la sola dignitat (?) de no esdevenir miserable, no pas de no ser explotat, per bé que la seva acció social formalment simptomatològica - emmascarar les causes de la desigualtat, esmorteir-ne un pèl els efectes- esdevingui matriu perpetuadora així de la miserabilització com de l'explotació. A manca d'explotats, acollirem els indignats.

Obra àcida pels continguts, analíticament corrosiva quant al desemmascarament formal que propugna i intel·ligent en l'exposició, *Ciudadanismo* constata la prodigiosa capacitat de l'autor per sintetitzar referents teòrics i entrellaçar i confrontar corrents de pensament en termes que possibiliten una comprensió clara, a l'abast de qualsevol tipus de lector amb voluntat de pensar. Es tracta d'un mèrit que s'ha de consignar en la mesura que afegeix, amplia i divulga majors continguts a la perspicaç tasca de l'antropòleg que ens ocupa. Les potencialitats de la vida col·lectiva ens són furtades davant dels nostres nassos a cada segon, per bé que disposem de l'ocasió de reflexionar-hi amb lectures com aquesta. Que sigui, doncs, benvinguda i coneguda.